

I.B. LEVCHUK. MAIN BACKGROUNDS OF EDUCATIONAL AND PUBLIC ACTIVITY OF ORTHODOX BROTHERHOODS IN VOLYN PROVINCE

The summary. The attention of the article is paid to the value of the process of formation and development of Orthodox brotherhood movement (sec. half of 19 – beg. of 20 cent.) in the system of culture-educational traditions of Volyn' region. The article tries to retrace the main preconditions of educational – public activity of Orthodox brotherhoods during the researched period.

Key words: Orthodox brotherhoods, educational-public activity; historical, social-cultural, social-political preconditions.

Одержано редакцією 08.09.2014 р.

УДК: 371.4

Г.В. БІЛАВИЧ

ЧАСОПИСИ ТОВАРИСТВА “СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР” ЯК ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗНАНЬ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Резюме. На початку ХХ ст. у Західній Україні періодичні видання стали універсальним чинником поширення господарсько-кооперативних знань українців. Це і громадські видання, і спеціальні господарсько-просвітницькі часописи, і господарсько-кооперативні журнали, які висвітлювали окремі ділянки сільського господарства та підходи, форми, методи і засоби з поширення знань у тій чи іншій галузі, знайомили з новітніми методами господарювання.

Ключові слова: господарсько-економічна культура, періодичні видання, товариство “Сільський господар”.

Постановка проблеми. Вчені кваліфікують пресу як джерело і як чинник суспільно-політичного життя, елемент культурного розвитку та політичної боротьби, позаяк такий підхід уможливило більш ґрунтовно осягнути зміст суспільних процесів. Західні українці, будучи на початку ХХ сторіччя частиною народу бездержавного, політично і національно поневоленими, використовували пресу як фактор національного самоутвердження, самоорганізації, окрім того, вона була потужним освітнім засобом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що українська наука має ґрунтовні дослідження, узагальнюючі студії та праці, присвячені окремим періодичним виданням, у ділянці пресознавства (І. Брик, М. Возняк, В. Дмитрук, В. Дорошенко, А. Животко, І. Крупський, І. Курляк, Б.Ступарик, О. Терещук, І. Франко, Н.Черниш, М. Шеремет, В. Щурат, ін.), порушена в назві статті проблема є зовсім не вивченою.

Постановка завдання. Мета нашої розвідки – проаналізувати роль української періодики, яку видавало товариство “Сільський господар”, у формуванні господарсько-економічних знань українців західного регіону на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. До найвизначніших явищ у розвитку господарської періодики західноукраїнських земель першої половини ХХ ст. слід віднести органи товариства “Сільський господар”: “Господарську часопись” (1910-1918 р.р.), однойменний часопис “Сільський господар” (1926-1944; з перервою), місячник “Український пасічник” (з 1928, редактор М. Боровський), місячник “Практичне садівництво” (з 1933, ред. М. Боровський), місячник “Хліборобська молодь” (з 1934, ред. А. Романенко), місячник “Сад і город” (1939). З 1928 щорічно виходив популярний серед селян “Календар “Сільського господаря”. За міжвоєнного періоду було видано понад 120 популярних брошур з усіх ділянок сільського господарства (за весь час існування – близько 180), за редакції Є. Храпливого почали друкувати “Сільсько-господарську енциклопедію”.

Утім, найпопулярнішим з-поміж цих видань був часопис “Сільський господар” – хліборобський журнал, що виходив у Львові у 1926-1939 роках як двотижневик (наклад близько 10 000); за часів Другої світової війни в Ярославі із середини 1940 до кінця 1941 р. як місячник за редакцією Л. Бачинського (накладом Українського видавництва у Кракові); у Львові 1942-1944 р. як тижневик (накладом Хліборобського товариства) за редакцією І. Драбатового (наклад 52 000 примірників), а також “Український пасічник” (ред. І. Яцура), календарі та інші видання. Редакторами “Сільського господаря” були (за чергою) Є. Храпливий, П. Дубрівний, М. Боровський, П. Зелений.

Часопис “Сільський господар” став фактично настільною книгою для селян у ділянці агрономічних знань. Уже в перших числах двотижневика за 1928 рр. можна було знайти практичні поради з організації та ведення часопис “поступової господарки”, корисну інформацію про раціональні методи і форми господарювання селян, пізнавальні відомості про передовий сільськогосподарський досвід закордоння, поради щодо ведення домашньої бухгалтерії, а також через часопис можна було отримати консультації агрономів, ветеринарів, юристів. Цікавою для читачів була рубрика “Листи господарів-практиків”, яку вів доцент Української господарської академії в Подєбрадах В. Доманицький. Наприклад, селянин Дмитро Королюк із с. Княгенинок (поблизу Луцька) писав про “свої любі трускавки” (полуниці), які привіз додому аж із Китаю, та ділився секретами їх вирощування [1, 517].

Упродовж чверть сторіччя періодичні видання товариства послідовно реалізовували першопочаткову стратегічну мету щодо об'єднання українського селянства та його ознайомлення з раціональними методами ведення домашнього і різних галузей сільського господарства [5]. На реалізацію другого стрижневого завдання припадало 3/4 матеріалу часопису "Сільський господар", про тематичну спрямованість якого засвідчують рубрики "Вісти господарські" (практичні поради), "Всілякі поради" (з господарства, кулінарії, медицини тощо); "Домашнє господарство і гігієна"; "Всячина"; "Господарсько-торговельні вісти"; "Переписка зі всіма і для всіх" (листування і відповіді на запитання читачів); "Література господарська" (анонси, рецензії) тощо.

"Господарська часопись" стала чи не єдиним серед українських журналів такого профілю, який відновив діяльність під час Першої світової війни, у серпні 1915 р. Тоді на його сторінках з'явилися статті з аналізом економічної руїни і втрат, яких зазнало українство [9]. Шлях до відбудови українського села вбачався в консолідації зусиль українських господарств та перехід на нові раціональні методи праці [2].

Прикметною рисою і доволі ефективним засобом піднесення господарського просвітництва стало налагодження сталого діалогу між часописом та читачами. Перший повчальний досвід у цьому відношенні дала "Газета господарська", яка вже в третьому числі опублікувала 10 "питань" з піднесення господарки [8]. У наступному числі з'явилася рубрика "З поступу наших господарів", де вміщувалися їхні повідомлення про власний досвід та поради і роз'яснення "в кожній справі господарській".

Після другого короткотривалого відновлення "Господарської часописі" у 1920 р. товариство "Сільський господар" близько п'яти років не мало власного органу, доки 1926 р. виник однойменний журнал, що став наймасовішим україномовним фаховим виданням на західноукраїнських землях у 1920-1930-х рр. Задекларувавши мету – "стати огнищем станових і господарських інтересів нашого селянства" [5], часопис перетворився на своєрідну "сільськогосподарську енциклопедію", де кожен селянин-господар міг знайти корисні відомості і поради. Його окремі розділи могли б становити посібники з рільництва, тваринництва, садівництва, городництва, молочарства, пасічництва, домашнього господарства тощо. При цьому багато місця приділялося внутрішнім організаційним справам, діяльності окремих філій і кружків, проведенню загальних зборів, знаним діячам товариства тощо. Журнал "Сільський господар" систематично і цілеспрямовано пропагував потенційні можливості різних видів промислу – шовківництва, рибальства (розведення коропів), виноградарства, сушіння грибів, яйценосного птахівництва та ін. Докладно роз'яснював не лише весь технологічний процес, а й потенційні прибутки, які можна отримати від певних виробництв за існуючих суспільних умов.

Географічні межі поширення часопису "Сільський господар" не обмежувалися лише Галичиною, він мав своїх передплатників і на Волині, де популярним виданням з-поміж українців був місячник "Нова скиба" – орган товариства "Сільський господар". Утім, тут окремим відносно незначним сегментом поширення господарської культури стали двомовні часописи, що видавалися офіційними владними структурами та, окрім суто просвітницьких, мали виконувати ще й асиміляторські функції. У руслі політики "регіоналізації" двомовні польсько-українські часописи (до прикладу, тижневик "Рільник" у Луцьку – орган польського "Об'єднання гуртків рільничих", що виходив з 1934 р.), абсолютизували значення рільничих гуртків у піднесенні економічного й культурного життя волинського села й містили практичні поради з раціонального ведення різних галузей сільського і домашнього господарства.

Своєрідну концепцію модернізації та "європеїзації" волинського села реалізовував часопис Волинського союзу сільської молоді "Молоде село" (Луцьк, 1929-1939), у якому матеріали також подавалися двома мовами – польською (переважали) та українською. У його програмній статті зазначалося, що світ не стоїть на місці, позаяк з кожним новим поколінням змінюються форми життя. Цей головний постулат обґрунтовувався через порівняння, протиставлення важкої спадщини "царської, московської влади", що "боялась поступу й тримала людей у темряві", та прогресом західних держав. Тому "у них всі освічені, а у нас темні, там вони заможні, а у нас бідні, там гірша од нашої земля родить більше, ніж наша; там села чисті, наші брудні, словом, куди не кинь, а все ми далеко зздаду, за світовим поступом" [1, 518]. Попри культурно-просвітницьку спрямованість, часопис активно розробляв економічну проблематику, зокрема чи не в кожному числі містилися статті з актуальних проблем розвитку господарств Волині. Часопис "Сільський господар" став важливим консолідуючим осередком розробки організаційно-методичних засад реалізації основних форм і засобів піднесення господарської культури серед українства. Так, з його сторінок автори статей закликали до розвитку фахової освіти як вирішального чинника підготовки юнаків і дівчат до самостійного життя та їхнього перетворення на "корисних і продуктивних членів української суспільності". Для розв'язання цієї проблеми слід було зосередити зусилля на відкритті якнайбільшої кількості різних за фахом навчальних закладів, які б задовольнили попит на оволодіння юнацтвом різних професій [6].

Цікавим самобутнім явищем у розвитку господарської преси став орган пасічницької секції товариства "Сільський господар" і пасічницького кооперативу "Рій" "Український пасічник" (Львів, 1928-1939), який після припинення видання тернопільського і харківського журналів зі схожими назвами став єдиним україномовним спеціалізованим періодичним виданням відповідного спрямування. Часопис постійно еволюціонував, зважаючи на потреби розвитку культури пасічного господарства та сприяв незалеженню національного пасічництва на західноукраїнських землях. Обсяг місячника зріс до 24 сторінок із великою кількістю ілюстрацій. Варто відзначити його інформативність, оскільки не лише окреслював зміст і послідовність роботи на пасіці, починаючи від закладання і плекання роїв та завершуючи технікою відкачування меду і зберігання продукції, але й оперативно реагував на чергові проблеми і виклики, що висувалися на порядок денний стрімкий поступ цього виду

промислу. Поряд з практичними порадами щодо сезонних особливостей догляду за бджолами публікував науково-популярні статті про методи пасічникування, будову бджоли, нові дослідження в пасічному господарстві, про шкідників і хвороби бджіл, лікування бджолою отрутою тощо. У постійних рубриках “Для початкуючих”, “Пасічницька молодь” давалися рекомендації для початківців бджолярської справи, “Пасічницька старовина” – містила статті з історії її розвитку; “Для наших господинь” і “Вироби з меду” – давали корисні поради щодо використання меду як лікувального засобу і як інгредієнт при приготуванні страв тощо.

Окрім цього часопису, популяризації пасічництва з-поміж українців слугував річник “Просвіти” “Подкарпатське Пчолярство”, що з’явився 1923 р. в Ужгороді за редакції П. Кукурузи і М. Гайдака. Значним і до певної міри унікальним явищем у розвитку україномовних видань Закарпаття став часопис Мукачівської філії “Просвіти” – загальноосвітній і господарський місячник “Світло” за редакції Л. Романюка і В. Куриленка (1933-1938). Його зміст виразно наслідував господарські часописи Галичини та охоплював широкий спектр проблем, що стосувалися ведення сільського і домашнього господарства, промислів, організації різних видів комерційних підприємств тощо. Він широко популяризував закордонний досвід з використання ефективних форм і методів розвитку агрокультури. Спеціалізований орган “Маслосоюзу” “Кооперативне молочарство” (Львів, 1930-1939), що виходив з підзаголовком “Ілюстрований місячник з відділом годівлі с г тварин і контролю молочності”, своє першочергове програмне завдання щодо інформування ширшого загалу про комплекс проблем розвитку молочарства [10] згодом розширив стосовно поглиблення кооперативної свідомості з-поміж широкого загалу селянства, “розбудження потреби і розуміння спільництва”, навчання веденню діловодства і надання фахових порад з усього комплексу питань, що стосувалися виробництва молочної продукції” [7]. Зміна курсу в напрямі розвитку масового просвітництва викликала непорозуміння із “Сільським господарем”, який посідав домінуюче становище у цій сфері. Тому після напружених перемовин вирішили “від’єднати” від нього “популярно-господарську частину”, яку передали у видання журналу “Сільський господар”, а “Кооперативне молочарство” продовжувало виходити як суто фаховий часопис, призначений для членів районних молочарень [4].

Часопис став справжньою фаховою енциклопедією-порадником з розвитку молочарства: виробляв модель щодо раціонального підходу до цієї галузі (годування, доїння, догляд за коровами, гігієна і чистота в стайнях, контроль за якістю продукції на кожному етапі виробництва тощо). Порушував і такі специфічні, але однаково важливі практичні питання, як вплив сезонних змін, значення чистої води для молочного виробництва, його регіональні особливості тощо. Новаторський підхід видання проявився в доведенні взаємозалежності між ринковими відносинами та життєдіяльністю окремих господарств, адже коливання цін, якість продукції і підвищення її стандартів, посилення конкуренції з європейськими країнами формувало усвідомлення, говорячи сучасною мовою, взаємних впливів між мікро- і макропоказниками.

Лише три господарські журнали – “Сільський господар”, “Господарсько-кооперативний часопис” та “Український пасічник” – продовжили існування за доби Другої світової війни (до речі, вони стали і єдиними серед українських періодичних видань міжвоєнного періоду, що проіснували до 1944 р.). Вимушено задекларувавши толерантність до пануючого нацистського режиму, вони стали чи не єдиними національними речниками, які продовжували орієнтувати різні верстви українського населення на раціональне ведення господарства за складних воєнних умов. Зокрема “Господарсько-кооперативний часопис” поставив завдання не тільки знайомити кооперативні установи з новими вказівками, а й “вказувати на нові частково війною обумовлені, методи праці та потреби” [11]. Таким чином він закликав молодь до здобуття професійної освіти, до створення кооперативних об’єднань на фахово-промисловій основі, до розвитку домашнього промислу як чинника поліпшення селянського побуту, до взаємодопомоги при жнивях тощо. Подібні функції виконував часопис “Сільський господар”, який убачав своє завдання в тому, щоб “вказувати нашим господарям способи добуття якнайкращих при теперішніх умовах воєнного часу, врожаїв та продуктів наших тварин” та “духовно лучити весь хліборобський загал” [3]. Значне місце в ньому посідали інформаційні матеріали про розвиток української кооперації та різного роду спілок, а поради щодо ведення сільського і домашнього господарства стали сухішими, стислішими, й зі всього видно, що це були “переспіви” з попередніх років.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Хоча кожен часопис мав свою спрямованість і розв’язував власні специфічні завдання, у змістовно-тематичному відношенні українська господарська періодика мала багато подібних рис. Їхній аналіз дає підстави говорити про вироблення “спільної матриці” у проведенні просвітницької роботи з піднесення господарської культури з-посеред широких верств українського населення на західноукраїнських землях. Це явище відображають рубрики (розділи) часописів, які увиразнюють системність роботи з формування знань з окремих ділянок господарського життя та характер і спрямованість господарсько-економічного просвітництва загалом. Подальшого дослідження потребують українські кооперативні часописи, як-от: “Сільський світ”, “Кооперативне молочарство”, ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровський М. Праця т-ва “Сільський господар” на північно-західних українських землях / Михайло Боровський // Крайове господарське товариство “Сільський господар” у Львові 1899-1939. – Нью-Йорк, 1970. – С. 514-522.
2. Від Комітету редакційного // Господарська часопись. – 1915. – Ч. 1. – С. 1.
3. Г-ий. Наше завдання у теперішній хвилі / Г-ий // Сільський господар. – 1943. – Ч. 48. – С. 7-8.
4. До наших читачів і прихильників // Кооперативне молочарство. – 1932. – Ч.1. – С. 1-5.
5. Наша мета // Сільський господар. – 1926. – Ч. 1. – С. 3.

6. Охримович-Залізник О. За фахове навчання жіночої молоді / Олена Охримович-Залізник // Нова хата. – 1929. – Ч. 8-9. – С. 7-8.
7. Палій А. З Новим Роком /А. Палій // Кооперативне молочарство. – 1926. – Ч. 1-2. – С. 1.
8. Питання від Редакції // Газета господарська. – 1901. – Ч. 3. – С. 21.
9. Про відбудову наших сіл // Господарська часопись. – 1915. – Ч. 4. – С. 81-82.
10. Слово від Видавництва // Кооперативне молочарство. – 1926. – Ч. 1. – С. 1-11.
11. Плетенік Л. В добру путь! / Л. Плетнік // Господарсько-кооперативний часопис. – 1942. – Ч. 1. – С. 1.

Г.В. БИЛАВИЧ. ЖУРНАЛЫ ОБЩЕСТВА “СЕЛЬСКИЙ ГОСПОДАР” КАК ЭНЦИКЛОПЕДИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗНАНИЙ ДЛЯ УКРАИНЦЕВ

Резюме. В начале XX ст. в Западной Украине периодические издания стали универсальным фактором распространения хозяйственно-кооперативных знаний украинцев. Это и общественные издания, и специальные хозяйственно-просветительские журналы, и хозяйственно-кооперативные журналы, которые освещали отдельные отрасли сельского хозяйства и подходы, формы, методы и средства по распространению знаний в той или иной области, знакомили с новейшими методами хозяйствования.

Ключевые слова: хозяйственно-экономическая культура, периодические издания, общество “Сельский господар”.

H.V. BILAVYCH. THE MAGAZINES OF “SILSKYY HOSPODAR” ORGANIZATION AS ENCYCLOPEDIA OF AGRICULTURAL KNOWLEDGE FOR UKRAINIANS

The summary. In the early twentieth century in Western Ukraine periodicals have become a universal factor of economically cooperative knowledge for Ukrainians. It includes public, special, economic and educational journals, and economic-cooperative magazines that covered the individual industries and agriculture community approaches forms, methods and means for the dissemination of knowledge in a particular area, familiar with the latest methods of farming.

Key words: business and economic culture, periodicals, “Silskyi Hospodar” organization.

Одержано редакцією 03.07.2014 р.

УДК: 373. 5. 015. 31: 7

О.В. ОКСЕНЮК

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ І ДОСВІДУ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ НАРОДНОГО МАЙСТРА УКРАЇНИ Л.І. ЛИСЮК

Резюме. У статті розкрито аспекти формування емоційно-ціннісного ставлення до світу й досвіду творчої діяльності учнів народним майстром України Л.І. Лисюк.

Ключові слова: принцип культуровідповідності, емоційно-ціннісне ставлення до світу, досвід творчої діяльності учнів.

Постановка проблеми. Головною метою освіти початку нового століття є збереження культурних загальнолюдських і національних традицій, повнота реалізації особистості як соціокультурного індивіда. Тому освіта є складовою культури як світоглядної системи щодо розуміння світу і людини.

Аналіз останніх досліджень. Загалом, культура – поняття поліваріантне, розуміння якого, у підсумку, зводиться до основних положень:

це творча діяльність людини у духовній і матеріальній сферах, а також система закладів, що забезпечують цю діяльність; історично й етнічно усталені координати внутрішнього світу людини; сукупність психологічних, інтелектуальних і духовних стандартів, норм.

Два останні положення, за О.Сухомлинською, є основою культурологічного виміру [4, 3] – сфери вивчення культури як цілісного явища, специфічної функції людського буття. Культурологія як наука досліджує співвідношення природи і культури, спосіб мислення, діяльність культурно-історичних суб'єктів. Педагогічна культурологія, відповідно, вивчає спеціально організований (педагогічний) вплив суспільства на дитину як суб'єкт і об'єкт культуроформуючих процесів.

Зважаючи на те, що навчальний зміст за логікою його наукового осмислення повинен виступати спонукальним засобом особистісного становлення учнів, доцільно, за В.Кременем, виокремлювати особистісну форму змісту, коли навчальний предмет подається як історія розвитку інтелектуальних та особистісних надбань творців певних культурних цінностей [2, 19]. Тобто змістову структуру навчального предмету, окрім знань, умінь і навичок, складають ще й цінності, творчі здібності. Створення особистісної форми навчального змісту полягає у залученні учня до пошукової діяльності, спрямованої на виявлення у навчальному предметі особистісного змісту з поступовим переходом її в діяльність із засвоєння цінностей, а далі – у творчу (реалізація засвоєних цінностей у вчинках).

Тому значний дослідницький інтерес становить виявлення педагогічних форм, засобів, методів і прийомів, які мають особистісне, емоційне забарвлення та формують особистість, здатну до культуротворення, соціальної і громадянської активності. Так культурологічний аспект змісту освіти поєднується із аксіологічним, оскільки цінності є структурно-смысловим елементом культури.